

Dannelse og filosofisk praksis med børn 0-6 år

Der vil altid foregå ikke-planlagte aktiviteter mellem børnene og imellem børn og voksne afhængigt af børnegruppens sammensætning, personalets sammensætning og institutionens fysiske og økonomiske rammer. Det er ikke alt, man som pædagog kan tage højde for eller planlægge på forhånd.

Børn er børn, og det gør det til gengæld nødvendigt at have fælles agenda for ønsket og uønsket adfærd. Børn er forskellige og der er glidende overgang mellem en ikke-planlagt aktivitet og en aktivitet i direkte modstrid med reglerne for omgangstone eller almindelig adfærd. Men uanset hvilken type af aktivitet der er tale om, så er alle et barns oplevelser og erfaringer med til at præge dets oplevelse af trivsel og lærelyst og i sidste ende dets selvopfattelse.

Til gengæld vil det også ofte være i de situationer, hvor der foregår uplanlagte eller måske somme tider skjulte aktiviteter, at der er mulighed for filosofisk praksis og dannelse med børn. Helt generelt taler vi her om tidspunkter, hvor børn liv i dagtilbud midlertidigt bliver 'sat i venteposition' af regler, systemer eller svære relationer.

1. **Ventetid**, f.eks. når man skal vente på tur, på hjælp eller ved bustoppestedet.
2. **Afslag**, børn oplever afslag fra andre børn i legesituationer eller når der ikke er plads/tid til at sige noget i rundkredsen eller bare når et ønske ikke kan opfyldes eller far kommer for at hente.
3. **Afbrydelser**, når legen ikke bliver 'helt færdig', fordi vi skal spise eller hjem til institutionen nu.
4. **Social tilbagetrukkethed**, både i udgaven at der ind imellem skal arbejdes eller tegnes alene og i udgaven 'du skal blande dig udenom'.

Dette kaldes for 'tidspunkter for en skjult læreplan', og er et velbeskrevet fænomen i den pædagogiske forskning. Nogle børn oplever det mere end andre, og det er et af de opmærksomhedspunkter den professionelle pædagog har.

Til gengæld er netop disse situationer oplagte muligheder for at lave praktisk filosofi eller dannelse med børn. Vi skal bare blive opmærksomme på det og øve os lidt.

Et væsentligt karaktertræk ved praktisk filosofi med børn er nemlig, at søge indsigt ikke svar. Det er ikke afgørende om en situation munder ud i flere spørgsmål i stedet for endelige svar. At få nye tanker, nye perspektiver, at komme i tvivl er alt sammen forskellige måder at lære at tænke og blive dannet på. Derfor er det med at gribe situationen, hvor børnene f.eks. venter på tur.



Asger 3 år er blevet utålmodig. Det er varmt og Christian står meget tæt på. Før man ved af det er sætningen: *'Du er dum...'* røget ud af Asger mund.

I mange situationer er det helt oplagt at bruge hændelsen til at snakke om, hvordan vi taler pænt til hinanden, hvor ked af det Christian bliver, osv. men i et dannesperspektiv, skal vi ikke have fokus på opøvelse af de traditionelle kompetencer. Én gang ud af ti griber pædagogen sætningen: *'du er dum'* og spørger ind i den børnegruppe på seks, der venter lige nu. *'Hvad vil det sige at være dum?'*, *'Hvad er det modsatte af at være dum?'* eller måske *'Kan det nogen gange være godt at være dum?'* I virkeligheden hvad som helst der i situationen skaber et 'metaniveau' for børns oplevelse og tænkning. At sætte den slags i gang er at hjælpe børns dannelse på vej. Og igen, det væsentlige er ikke, at børn kan svare, men at de tænker sig om, bruger lidt tid på det - M. Højlund Larsen i 'Praktisk filosofi med børn', kalder 'slow thinking'. (M.H. Larsen, 2018, p.29) I filosofi med børn er der principielt ingen fuldstændig rigtige eller forkerte svar, men det betyder ikke, at alle svar er lige gode. Det, der afgør forskellen, er den grundighed, tid og eftertænksomhed, der ligger bag det svar, et barn kommer op med. Det er til gengæld et væsentligt kvalitetskriterie.

At dette overhovedet ikke er så selvfølgelig som professionelle måske tænker, giver professor i pædagogik fra Göteborg universitet, Ingrid Pramling Samuelsson, et tankevækkende eksempel på i sit kapitel til antologien: 'Læring, dannelse og udvikling', 2015, redigeret af J. Klitmøller og D. Sommer.

Hun fortæller historien om femårige Kajsa, som sidder sammen med en voksen i børnehaven og regner. Det er en aktivitet Kajsa er vældig begejstret for, så det gør de ofte. Denne gang spørger den voksne: *'Hvad er 3 gange 3?'* Kajsa sidder stille et stykke tid og siger så '9'. Pædagogen reagerer ved at sige: *'Det vidste du godt'*, og Kajsa svarer: *'Ja, men jeg snød'*. Nu spørger pædagogen forbavset: *'Snød du, hvordan gjorde du det?'* Hvortil Kajsa svarer: *'Jeg tænkte mig om!'*

Der er mange elementer i denne lille situation fra en svensk børnehave, man kan kommentere på, men noget at det som rammer allerførst er, at Kajsa tror, at det at tænke sig om er det samme som at snyde. Det fortæller noget om en kultur – hjemme og i daginstitutionen – som ikke værdsætter eftertænksomhed, grundighed eller 'slow thinking'. Det er et skræmmende perspektiv, hvis børns dannelse udelukkende skal komme fra TV quizzer lørdag aften, hvor det gælder om at komme med et svar så hurtigt som muligt og hvor udenadlært paratviden er den højeste handelsvare. Alene på baggrund af historien om Kajsa er det tydeligt, at der er brug for pædagoger til at praktisere filosofi med børn, så dannelsen i børnehaven kan skabe baggrund for og modvægt til en kultur, hvor der findes ét rigtigt svar, og finder man ikke frem til det, er man en fiasko.

Men tilbage til situationen med Asger og Christian. Det kan fint være, at Asger – efter pædagogen har spurgt, hvad det vil sige at være dum, nu bruger hele 5 sekunder på at stoppe op, måske ligefrem holder op med at skubbe, og tydeligvis arbejder lidt med spørgsmålet, selvom der ikke nødvendigvis dukker en svarsætning op. Nu kan pædagogens rolle fint være at sige: *'jeg kan se du tænker over det, det er supergodt. Måske kan vi snakke om det, når vi skal have frugt?'* Det er både en anerkendelse af Asger som person og værdien af hans tanker samtidig med, at det rummer en invitation til videre filosofi eller tænkning, hvilket i sig selv signalere, jeg tror på, du kan finde frem til noget.

Eller hvad med sætninger som: *'jeg gider ikke...'* eller *'jeg er bare ligeglad...'*, også typiske sætninger, når man som barn midlertidigt er sat i 'venteposition'. Det filosofiske værksted åbnes nu med et spørgsmål fra pædagogen – *'hvad betyder det at gide noget?'*, *'Hvad er det modsatte af at være ligeglad?'* eller *'hvordan kan man vide, man er ligeglad'*. I M.H. Larsens: 'Praktisk filosofi med børn', er der mange andre gode eksempler på at udnytte små situationer i hverdagen med børn til at praktisere eller invitere til filosofi, blot skal man som pædagog være opmærksom på elementet af frivillighed – det er netop en invitation til filosofi og dannelse, derfor skal man også være parat til at acceptere, at invitationen bliver afvist. Der skal nok dukke andre muligheder op.

(Uddrag fra kapitlet om 'Dannelse med børn' fra min nye bog: 'Hjerner, Leg og Dannelse – 0-6 år'.)